

Marikana Katliamı Sonrası Güney Afrika'da Toplumsal Muhalefette Kırımlar ve Irk - Sınıf - Kapitalist Gelişme Tartışmalarına Yeniden Bakış

Tolga Tören

Giriş

Bu çalışmada Güney Afrika'da 6 Ağustos 2012 tarihinde yaşanan ve polislin grevci işçilere açtığı ateş sonucunda 34 maden işçisinin öldüğü, 78'inin de yaralandığı Marikana Katliamı sonrasında toplumsal muhalefette ve emek hareketinde ortaya çıkan kırımlar ülkenin politik ve entelektüel gündeminin en önemli tartışma başlıklarından birisini oluşturacak ırk - sınıf ve kapitalist gelişme ilişkisi tartışması bağlamında ele alınacaktır.

Güney Afrika'nın kapitalist gelişme sürecinin dönüm noktalarının, ülke tarihinde derin izler bırakan katliamlarla paralellik arz ettiğini söylemek mümkün. Kuşkusuz, bahsi geçen katliamların ülkenin kapitalist gelişme sürecinin önemli dönüm noktalarına denk gelmesi bir tesadüf değil. Tersine, bu tarihsel örtüşme, yönetenlerin eskisi gibi yönetemediği, yönetilenlerin ise eskisi yönetemediği, dolayısıyla sistemin iktisadi ve siyasi bir kriz ile karşı karşıya kaldığı dönemlerin bir göstergesi niteliği taşıyor. Irkçı rejimin her iki dönemde de iktisadi ve sosyal olarak bir yeniden yapılanma ile karşı karşıya kalmış olması bu konuda önemli bir gösterge niteliğinde. Öte yandan, Güney Afrika'da sermaye birikimi sürecinin yeniden yapılandığı dönemler, ülkenin ırk ayrımcılığı ile iç içe geçmiş kapitalist gelişme sürecinde, ırk - sınıf tartışmalarının canlandığı ve bu bağlamdaki politik / entelektüel konumlanışların da farklılaştığı bir zaman dilimini ifade ediyor. Irk ayrımcılığının kapitalist gelişme sürecinde oynadığı rol, ırk ayrımcılığının kapitalist gelişmeye her daim içkin olup olmadığı ve benzeri sorunsallar, bu tartışmanın temel konu başlıklarını oluştururken, ırk ayrımcılığı ile iç içe geçmiş bir kapitalist gelişme sürecine karşı ulusal ya da sınıfsal mücadeleyi önceleyen stratejiler ise, bu bağlamda karşımıza çıkan politik konumlanışları oluşturuyor. Bu durumun Güney Afrika'nın yakın dönem tarihinde iki önemli göstergesi var. Bunlardan ilki 1960 yılında yaşanan Sharpeville Katliamı iken ikincisi ise 1976 yılında yaşanan Soweto Ayaklanması.

1. Sharpeville Katliamı:

1960 yılında Afrikalılar Birliği Kongresi'nin (PAC) siyah nüfusun ülkedeki hareketini beyaz yönetimin iznine bağlayan paso yasalarına karşı düzenlediği, ırkçı rejim karşısında en önemli muhalefet dinamiğini oluşturan Afrika Ulusal Kongresi – Güney Afrika komünist Partisi ve Güney Afrika Sendikalar Kongresi ittifakından oluşan Kongre İttifakı'nın da destek verdiği bir eylemde polislin silahsız halka açtığı ateş üzerine, 69 kişi ölür, yüzlercesi yaralanır. Devam eden günlerde ise binlerce kişi tutuklanır, gözaltına alınır. Tarihe Sharpeville Katliamı olarak geçen bu direniş sonrasında ANC, SACP ve PAC yasaklanır. SACTU ise resmi olarak yasaklanmasa da bütün faaliyetlerini yurtdışına kaydırmak zorunda kalır. Katliam, ırk ayrımcısı rejim için önemli iktisadi ve sosyal sonuçlar ortaya çıkarır. Bu sonuçları şu şekilde sıralamak mümkün:

Katliam sonrasında, ANC, Güney Afrika Komünist Partisi (SACP) ve PAC yasadışı ilan edilir. Dönemin militan/sosyalist sendikası ve aynı zamanda bugünkü Güney Afrika Sendikalar Konfederasyonu'nun (COSATU) atası olan Güney Afrika Sendikalar Kongresi (SACTU) –buradaki kongre ifadesi de Kongre İttifakı'ndan gelir- faaliyetlerini yurtdışına kaydırmak zorunda kalır. Katliam sonrasında ırkçı rejim uluslar arası ölçekte dikkat çeken ve kınanan bir olgu haline gelir. Dahası, ırkçı rejime karşı çok sayıda uluslararası kampanya örgütlenir. 1960 yılında, şef Luthuli'ye, yürüttüğü barışçı mücadele nedeniyle Nobel Barış Ödülü verilmesi, 1962'de Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Güney Afrika'ya silah ambargosu da dahil yaptırım kararı alması bu kampanyalardan bazılarıdır. Bu basıncın da etkisiyle, bu döneme kadar, uluslar arası sermaye çevreleri tarafından önemli bir yatırım alanı olarak değerlendirilen Güney Afrika'dan hatırı sayılır bir sermaye çıkışı gerçekleşir. Örneğin, 1960'ta ülkeden çıkan sermaye miktarı ülkenin döviz rezervlerinin neredeyse yarısına eşittir.¹

Bununla birlikte, 1960'lar İkinci Dünya Savaşı sonrasında kapitalist sistem içerisinde hegemonik bir güç elde eden, savaşın hemen ertesinde Marshall Planı ve benzeri mekanizmalarla Batı Avrupa ülkelerinde kapitalist üretim ilişkilerinin yeniden inşasında önemli rol oynayan, 1950'li yıllarla birlikte Güney Amerika'daki yatırımlarını önemli ölçüde arttıran ABD'nin, benzer bir konumu Afrika kıtasında da elde etmeye dönük politikalar geliştirdiği bir zaman dilimidir. ABD açısından Güney Afrika, ırkçı rejimin antikomünist duruşunun yanında zengin maden kaynakları, ucuz ve kontrol altına alınmış emek gücü ve jeostratejik konumu nedeniyle önemlidir.²

¹ Beinart, 2001: 166-167; Mokoena, 1993: 14

² Seidman ve Seidman, 1978: 9-11

Bunlara bağılı olarak, Sharpeville Katliamı sonrasında, ABD'nin Güney Afrika ile askeri ilişkilerinde önemli artış yaşanır. Örneğin ABD –İsrail ve ne yazık ki Türkiye ile birlikte- Sharpeville Katliamı'nın Güney Afrika'nın iç sorunu olduğu söylemine yaslanarak BM yaptırımlarının esnetilmesi için çaba sarf eder. Sonuçta ambargo kısmî ambargoya dönüşür. 1961'den itibaren, ülkeye akan ABD sermayesi sayesinde, ülke sermaye çıkışının yarattığı sorunlardan kurtulur. Dahası, 1960'lar boyunca, Güney Afrika ile ABD arasında bir dizi askeri anlaşma imzalanır, ABD'nin Güney Afrika'ya askeri ekipman satışı büyük oranda artar, Güney Afrika'da NASA tesisleri kurulur, CIA ülkenin gizli servisini eğitmeye başlar. İki ülke arasındaki stratejik yakınlaşma, Nelson Mandela'nın 1962 yılında CIA tarafından yakalanarak ırkçı rejime teslim edilmesine kadar varır.³

ABD'nin destekleri ile ırkçı rejiminin askeri/teknik alt yapısının muazzam artar. ABD tarafından Güney Afrika'ya kurulan nükleer tesisler, ülkenin petrol ve kömüre olan bağımlılığını azaltır, askeri tesisler ırkçı rejimin askeri gücünü artırır. ABD tarafından sadece Güney Afrika polis teşkilatına sunulan bilgisayar aksamı, yaklaşık 15 milyon siyahın parmak izinin kayıt altına alınmasına ve direnişin takip edilebilmesine yardımcı olur.⁴

1960'lar boyunca, ABD sermayesi ülkeye muazzam yatırımlar yapar. 1970'lere geldiğinde, ülkedeki ABD yatırımları neredeyse dört kat artış gösterir. Sadece 1971'de ABD yatırımlarında 1 milyon dolara yakın artış olur. Bu rakam 1973'te 1 milyar 240 milyona ulaşır. 1970'lerin sonuna geldiğinde, ülkedeki doğrudan yabancı yatırımlarının yüzde 17'si dolaylı yatırımların yüzde 33'ü ABD kökenlidir. Ford, General Motor, Chrysler, Dodge, John Deere, General Electric, Caterpillar, Goodyear, Motorola, ITT, Kodak, 3M, International Business Machines (IBM), Hewlett-Packard (HP) ırkçı rejime yatırım yaparak cansuyu sağlayan ABD firmalarından bazılarıdır. Aynı dönemlerde, Rockefeller'e ait iki banka da - The First National City Bank ve Chase Manhattan Bank- sermaye kaçıışı nedeniyle apartheid rejiminin yaşadığı finansal sıkıntıların aşılmasında önemli rol oynar. Bütün bunlar, ülkedeki imalat sanayinin gelişiminde önemli rol oynar.⁵

Öte yandan bu süreç, Güney Afrika'nın ırk ayrımcılığına dayalı kapitalist gelişme sürecinin, 1970'lerde kapitalist sistem içerisinde ortaya çıkan krizin de etkisiyle, bir aşırı üretim sorunu ile karşı karşıya kalmasının en önemli zeminini de oluşturur. Kapitalist sistemin uluslararası ölçekte karşılaştığı bu kriz, Güney Afrika ekonomisinin daha rekabetçi bir yapıya evrilmesini zorunlu kıldığı ölçüde, ülke sermayesi de ırk ayrımcılığının esnetilmesine dönük

³ Culverson, 1999

⁴ Lulat, 2008: 73

⁵ Culverson, 1999: 39-40; Lulat, 2008: 71-72; Rogers, 1976: 123-125

talepleri dile getirmeye başlar. Bu taleplerin başta emek hareketi olmak üzere, ırkçı rejim karşıtı mücadele veren diğer örgütlerin mücadeleleri ile aynı zamana gelmesi ise, apartheid rejiminin yapısal sınırlarını işaret eder.

2. Soweto Ayaklanması

1976 yılında yaşanan Soweto Ayaklanması ise gerek apartheid rejimi gerekse apartheid karşıtı direniş açısından önemli bir dönüm noktası oluşturur. Söz konusu yıl, Güney Afrika Öğrenciler Hareketi (SASM) Bantu eğitim sisteminin eşitsiz yapısına ve Afrikaans dilinin matematik dâhil bazı dersler için zorunlu tutulmasına karşı okul boykotlarını da içeren bir dizi eylem başlatır. 16 Haziran 1976 tarihinde, farklı okullardan gelen öğrencilerin birleşerek Soweto'da bulunan Orlando Stadyumu'na doğru yürüyüşe geçtikleri anda polisin üzerlerine ateş açmasıyla kıvılcımı çakılan ayaklanmalar, apartheid rejimi açısından yeni bir dönüm noktasını ifade eder. Süreç bir yıl boyunca, gecekondu bölgelerinden melez öğrencilere kadar oldukça geniş bir alana yayılan eylemlerle ve yüzlerce insanın ölümüyle sonuçlanacak eylemler dizisi ile devam eder. Söz konusu eylemlerin örgütlenmesinde emek hareketlerinin rolü çok az olsa da, milyonlarca işçi, polisin eylemlerini protesto eden ve siyasi hak talebinde bulunan öğrenci eylemlerine katılır.⁶

İzleyen iki yıl, apartheid rejiminin aldığı sert önlemler nedeniyle kitlesel hareketler görece bir gerileme ile karşı karşıya kalsa da 1979 yılında apartheid karşıtı direniş yeniden yükselişe geçer. Ancak bu yılın en önemli gelişmelerinden birisi, çalışmanın önceki bölümlerinde de değinilen ve Kongre İttifakı'nın sendikal kolu olarak tanımlanabilecek olan SACTU'dan farklı olarak, taban örgütlenmesine dayalı ve sınıf vurgusu yapan bir sendikal örgütlenme olarak Güney Afrika Sendikalar Federasyonu'nun (FOSATU) kurulması olur. FOSATU'nun kurulmasında en önemli rol oynayan özneler ise ANC içerisinde yer almakla birlikte, ANC öncülüğündeki apartheid karşıtı hareketin ulusal sorunu değil, işçi sınıfının öncülüğünü ve antikapitalizmi ön plana çıkarılması gerektiğini vurgulayan, ANC'yi kitlesel bir işçi partisine dönüştürme hedefine sahip olan Marksist İşçi Eğilimi (MWT) üyeleridir.⁷

Soweto ayaklanması sonrasında, ülkedeki büyük sermaye, giderek artan kalifiye işgücü açığını kapatmak için, siyah işgücünün mesleki eğitime tabii tutulması olmak üzere, siyah nüfus arasında kentleşme eğilimlerini desteklemek, konut programlarının başlatılması gibi bir çalışma yapar. 1970'li yıllarda Güney Afrika sermayesi açısından tek sorun kalifiye

⁶ Beinart, 2001: 237; Clercg, 1979: 74-75.

⁷ Pillay, 2008.

işgücü kıtlığı değildir. Yukarıda da bahsedildiği üzere, 1970'lerin başında yükselen işçi sınıfı hareketi; ama özellikle de Soweto Ayaklanması sonrasında, işçi sınıfı hareketi ile diğer muhalefet hareketlerinin apartheid karşıtı bir zeminde ve devrimci söylemler ile buluşması sermaye açısından Güney Afrika'yı güvenli bir coğrafya olmaktan çıkarır. Bu durum, özellikle Soweto Ayaklanması sonrasında bu zamana kadar yatırımları ile apartheid rejimi açısından oldukça kritik bir rol oynamış ABD sermayesi dahil, ülkeden önemli bir sermaye çıkışı gerçekleşmesine yol açar. Örneğin bu dönemde ülkede önemli yatırımları bulunan ABD sermayesi yatırımlarını daha çok Nijerya ve Libya gibi kıtanın kuzeyindeki ülkelere doğru kaydırmaya başlar. O kadar ki, 1976 yılı itibarıyla ABD sermayesinin bu bölgelerdeki yatırımları Güney Afrika'daki yatırımlarından daha yüksek bir noktaya ulaşır.⁸

3. Apartheid Sonrası Güney Afrika'ya Kısa Bir Bakış

Yukarıda aktarılan süreç, yani, bir yandan ırkçı rejim karşıtı mücadelenin giderek ivme kazanması ve ırk ayrımcılığına dayalı kapitalist gelişme sürecinin, ülke sermayesi için işlevsel olmaktan çıkması, apartheid döneminin sonunun gelmesinde oldukça önemli bir rol oynar. ANC, ülkenin ilk demokratik seçimleri olan 1994 seçimlerine COSATU'nun hazırladığı Yeniden İnşa ve Kalkınma Programı'nı (RDP) seçim beyannamesi yaparak girer. Program, başta siyahlar olmak üzere, ulusun temel ihtiyaçların karşılanması, ülkeni insan kaynaklarının geliştirilmesi, istihdam ve fırsat eşitliği, toprak reformu gibi noktalara vurgu yapan, özel sektörü dışlamamakla birlikte, ekonomide devlete öncülük atfeden sosyal demokrat bir programdır.⁹

Seçimlerde Afrika Ulusal Kongresi'ni destekleyen Güney Afrika Komünist Partisi de bu programı emek eksenli bir kalkınma süreci başlatacağı ve özel sektörün kısa dönemli karlılığı dikkate alan politikalarından uzaklaşmasını sağlayacağı gibi söylemlerle destekler. Her iki örgüt de seçimler boyunca ANC'yi kendi üyelerini aday göstermeye zorlar. Seçimler, “ulus inşası”, “hepimiz için daha iyi bir yaşam”, “uzlaşma”, “yeniden inşa” gibi ifadeler eşliğinde gerçekleştirilir. Seçimler boyunca ülke medyası ve uluslar arası medya tarafından, Mandela'nın serbest bırakıldığı dönemde oluşan “büyüleyici atmosfer” yeniden üretilir. Mandela'nın –hayatında ilk defa- oy kullanırken fotoğrafları, Rugby Dünya Kupası ve Afrika Ulusları Kupası maçlarının uzlaşma ve benzeri kavramları destekleyen propaganda malzemesi haline getirilmesi, Mandela'yı selamlayan (beyaz) ordu generallerinin fotoğrafları, hava

⁸ Davies, 1979: 191

⁹ Tören, 2013; Tören 2014

kuvvetleri helikopterlerinden dalgalandırılan yeni Güney Afrika bayrakları, Mandela'nın apartheid rejiminin mimarı Hendrick Verwoerd'in eşi ile çay yudumlarırken fotoğraflanması bu atmosferin en önemli simgeleridir.¹⁰

Uluslar arası finans kuruluşları da istikrara katkı sağlamak adına seçimlere maddi destek sunar. Sadece 1994 yılında Güney Afrika'da faaliyette bulunan ve çoğu yurt dışı bağlantılı olan sivil toplum örgütü sayısı 10 bin civarındadır. USAID'in sadece 1994 seçimlerinde, ülkedeki seçimleri organize eden Bağımsız Seçim Komisyonu'na aktardığı kaynak miktarı bölgedeki diğer ülkelere aktardığından yüksektir. Avrupa Birliği de Güney Afrika'daki seçimlere, gözlem, teknik destek, seçmen eğitimi gibi konularda müdahil olur. ANC'nin yüzde 62,65 oy aldığı seçimlerden hemen sonra ANC'den 18, Ulusal Parti'den 6, IFP'den de 3 kişinin temsil ettiği Ulusal Birlik Hükümeti kurulur. Finans bakanlığı, sermaye çevrelerinin talep ettiği üzere, Ulusal Parti'ye bırakılır -ve Merkez Bankası'nın eski başkanı görev başındadır. ANC'nin seçim bildirgesi olan RDP, çok zaman geçmeden hükümet tarafından revize edilir ve çok sayıda ögesi tırpanlanır. Çünkü sermaye çevreleri programı popülist olduğu, Güney Afrika'nın zaten dünyadaki en pahalı işgücüne sahip ülkelerden birisi olduğu, işgücü piyasalarını katılaştırdığı söylemleriyle eleştirmektedir. Sonuçta program kağıt üstünde kalır. Bu durum Kongre İttifakı içerisinde bir kırılma yaratır. COSATU'nun tepki eylemlerine en sert yanıt veren isimlerden birisi, 17 Şubat 1995'te yaptığı parlamento açılış konuşmasında, COSATU ve SACP'yi, disipline ve sorumlu eyleme davet eden Mandela'dır. Hükümetin acil sorunları çözmek için kaynağa ihtiyacı olduğunu vurgulayan Mandela, Kongre İttifakı'nın ANC dışındaki bileşenlerinin sürdürdüğü eylemleri tehdit olarak tanımlar.¹¹

1996'da ise Dünya Bankası ve sermaye çevrelerinin basıncı ile Büyüme, İstihdam ve Gelir Dağılımı (GEAR) programı hayata geçirilir. Bu RDP'nin artık kağıt üstünden de silinmesi anlamına gelir. Bütçe açıklarının kapatılması, yabancı sermaye teşvikleri, rekabetçi bir ekonomi, sıkı para ve maliye politikaları, sermayeden alınan vergilerin düşürülmesi, emek rejiminin esnekleştirilmesi, kamu istihdamının gelecek beş yılda 150 bin, 2005 yılına kadar 300 bin kişi azaltılması, ücretlerde kesinti, özelleştirme programı GEAR'ın temel söylemleridir.¹²

¹⁰ Tören, 2013; Tören 2014

¹¹ Tören, 2013; Tören, 2014; Macdonald, 1996: 225

¹² Tören, 2013; Tören, 2014

GEAR da Kongre İttifakı içerisinde bir kırılma yaratır. Örneğin COSATU 1996 Mart'ında greve gider. COSATU'nun GEAR sonrası örgütlediği işe gitmeme eylemleri sonucu, 1997 yılında 650 bin olan işgünü kaybı 2001'de 1,25 milyona ulaşır. COSATU, SACP ve ANC arasındaki çatışmaların en görünür olduğu tartışmalardan birisine yol açan GEAR sonrasında, telekomünikasyon, mineral, enerji, ormancılık, eğlence, ulaşım gibi alanlarda kapsamlı özelleştirmeler başlar. Altı adet bölgesel radyo istasyonunun satışı kabul edilir, Güney Afrika Radyo Televizyon Şirketi (SABC), Güney Afrika Havayolları, TELCOM gibi kamu işletmeleri özelleştirme kapsamına alınır. Gerçekte gizli bir özelleştirme olan kamu işletmelerinin yeniden yapılandırılması süreci başlar. Aslında özelleştirmeler GEAR'ın kabul edilmesi öncesinde de fiilen başlamış durumdadır. Örneğin 1995'te Eastern Cape bölgesinde bir yerleşim yeri olan Queenstown şehrinin ve bağlı merkezlerinin su/kanalizasyon hizmetlerinin işletmesi Güney Afrika Su Hizmetleri isimli bir şirkete devredilmiştir. Ancak, GEAR özelleştirme olgusunu açıktan konuşulan ve uygulamaya konan bir olgu haline getirir.¹³

1996'da, ülkenin telekomünikasyon tekeli TELCOM'un yüzde 30'u, ülke tarihindeki en büyük özelleştirme projesi kapsamında ABD ve Malezya kökenli bir konsorsiyuma satılır. 1997'de, Sun Havayolları'nın çoğunluğu özelleştirilir. 1995 – 2002 arasında, yukarıda ifade edilenlerin kalan hisselerinin tümü ya da ilave bir kısmı da dâhil olmak üzere 31 adet özelleştirme gerçekleşir. Aynı dönemlerde hizmet sunumu, yönetim, kiralama ya da imtiyaz gibi uygulamaları kapsamak üzere çok sayıda kamu-özel işbirliği projesi hayata geçirilir. Bununla birlikte 1990'lar boyunca işsizlikte, HIV / AIDS vakalarında patlama yaşanır, sağlık sistemi göçer, ülkedeki işgücünün önemli bir kısmı daha güvencesiz, daha esnek çalışmaya tabii olur. Elbette ki tüm bunlardan asıl muzdarip olan siyah nüfustur.¹⁴

COSATU ve SACP sürece önemli tepkiler gösterse de, söz konusu özelleştirmelerde siyah girişimcilere önemli öncelikler tanınması, bu tür eleştirilerin bertaraf edilmesini sağlar. COSATU zaman zaman Kongre İttifakını da tartışmaya açar. Ancak tartışmalar sonrasında ulusal demokratik devrimin ve onun partisi ANC'nin neo-liberallere terk edilmemesi için Kongre İttifakı'nın devam etmesi görüşünde uzlaşılır.¹⁵

¹³ Tören, 2013; Tören, 2014

¹⁴ Tören, 2013; Tören, 2014

¹⁵ Tören, 2013; Tören, 2014

Bütün bu süreç, 1990'larda görünür olsa da izlerini 1980'lerde hatta 1970'lerde bulmanın mümkün olduğu Siyah Ekonomik Güçlendirme programı ile bir arada uygulanır. Her ne kadar siyah bir orta sınıf yaratma söylemi ile uygulamaya konsa da bahsi geçen program, özelleştirmelerden ya da ihalelerden öncelikli pay alan, ülkedeki beyaz sermayenin zaman zaman iktidarın baskısı ile zaman zaman da gönüllü olarak desteklediği ve ülkedeki beyaz sermaye ile eklemlenen bir siyah sermaye yaratılmasına yol açar. Elbette ki bu siyah sermayedarların hepsi, aynı derecede sermaye biriktirme şansına sahip değildir. Yani kimisi "sermayesiz sermaye" olarak tanımlanır, kimisi işlerini kaybederek yeniden işçileşir, kimisi ise, ülkenin en büyük kapitalistleri arasına girme şansı elde eder.¹⁶

Siyah Ekonomik Güçlendirme Komisyonu raporunu takiben ve ANC içinde ortaya çıkan eğilimlerle tutarlı olarak 2000'li yılların başında yaşanan en önemli gelişmelerden birisi ise, *Siyah Ekonomik Güçlendirme* programı içerisinde "operasyonel katılım" kavramının ön plana çıkması ile birlikte, başta programı içerisinde en fazla önem atfedilen sektörler olan madencilik, enerji, finans sektörleri olmak üzere bir çok sektörü paylaşmaya dönük sözleşmelerin (charter) yayımlanması olur. Sektör temsilcilerinin de doğrudan ya da dolaylı katılımlarıyla ve bir dizi çatışmayla belirlenen bu süreçte, ülke ekonomisinin birçok sektörünün hangi oranda siyah sermayedarlar tarafından elde tutulacağına ilişkin bir çerçeve belirlenmeye çalışılır. Bu anlamda sektör sözleşmeleri, gerek içerdiği yeni çatışmalar ve uzlaşmalar itibarıyla gerekse yeni uygulamaları ile *Siyah Ekonomik Güçlendirme* programının ikinci aşamasının önemli uygulamalarından birisini oluşturur.¹⁷

Aynı dönemlerde Maden ve Enerji Bakanlığı'nın 10 yıl içerisinde sektörün yüzde 51'inin siyah sermayedarlara devredilmesini öngören ve yeni madencilik lisansları için de %30 ortaklık payı şartını getiren bir sözleşme hazırlığı içinde olduğu bilgisi kamuoyuna sızar. Bakanlığın bu hedefi madencilik sektöründe faaliyette bulunan firmaların ve hissedarlarının oldukça sert tepkiler göstermesine yol açar. Öte yandan madencilik sektöründe faaliyette bulunan firmaların hisse değerlerinde önemli bir düşüş meydana gelir.¹⁸

Madencilik sektöründe faaliyette bulunan firmalar bakanlığın hazırlığının mülkiyet haklarına bir saldırı olduğu iddiasını dile getirirken, başta COSATU olmak üzere emek örgütleri ise ülkedeki büyük madencilik şirketlerinin siyah nüfusu kandırdığını, hükümetin de ülkedeki tekelleşmiş yapıyı değiştirmek konusunda hiçbir şey yapmadığını öne sürer. Halen

¹⁶ Tören, 2013; Tören, 2014

¹⁷ Southall, 2007a: 73

¹⁸ Southall, 2004b, 323; Southall, 2007a: 74

Kongre İttifakı'nın üyesi olan SACP ise, süreci *yeni ve irksal olmayan bir yönetici blok tarafından yönetilmekle birlikte sınıf, ırk ve cinsiyet eşitsizliklerinin devamına dayanan yeni burjuva düzeninin sağlamlştırılması* olarak tanımlar.¹⁹

Hükümet ile sektörde faaliyet gösteren sermayedarlar arasında süre giden pazarlıklar ve görüşmeler sonucunda hükümet başlangıçtaki hedefini, bütün madenlerin beş yıl içinde %15'inin 10 yıl içinde ise %26'sının siyah sermayedarlara ait olması biçiminde revize eder. Buna karşılık sektörde faaliyette bulunan sermayedarlar da bahsi geçen hedefe ulaşmak için gerekli olan transfer işlemlerinin yapılması amacıyla 100 milyar Rand'lik kaynak ayırmayı kabul eder. Beş yıl içinde şirketlerin yönetimlerinin %40'ının siyahlardan oluşması da madencilik sektörüne ilişkin sözleşmenin (Mining Industry Empowerment Charter) bir başka boyutunu oluşturur.²⁰

Madencilik sözleşmesinin öngördüğü hedeflerin yerine getirilmesine dönük çabalarda, IDC, IMF, Dünya Bankası, Afrika Kalkınma Bankası, yerel ticari kuruluşlar ve madencilik şirketlerinin sunduğu finansman önemli bir rol oynar. Bunun yanında, madencilik firmalarının taahhüt ettiği 100 milyar Rand'in haricinde, kurulacak bir Yeni Afrika Madencilik Fonu'nun (New African Mining Fund), sektöre yeni giren siyah madencilerin projelerini de finanse etmek üzere, on yıl içinde 500 milyon dolardan 2 milyar Rand'e arttırılması planlanır.²¹

Yukarıda aktarılanların gelişmeler madencilik firmalarının *Siyah Ekonomik Güçlendirme* kapsamında uyguladıkları politikaların hükümet nezdinde görünür olması için, bu anlamda kendi pozisyonlarını güçlendirmek için en uygun ortakları aramaya başlaması gibi bir sonuca yol açar. Örneğin bu dönemde, Mpumalanga şehrinin başkanı Mathews Phosa tarafından yönetilen bir konsorsiyumu olan Vuka Alliance 100 milyon Rand ödemek suretiyle Rosslyn Mining and Plant Hire şirketini satın alır. Benzer şekilde Rhodes'in kurduğu madencilik şirketi olan De Beers, ülkedeki girişimlerinin %25'ini bir ya da daha fazla *Siyah Ekonomik Güçlendirme* kapsamındaki firmaya satmanın yollarını arar. Ülkedeki büyük madencilik firmalarından bir başkası olan Harmony Gold, *Siyah Ekonomik Güçlendirme* kapsamındaki firmalardan birisi olan African Rainbow Minerals Gold (ARMgold) ile 4,9 milyar Rand'lik bir birleşme imzalayacağını ilan eder. Bir yıl sonra African Rainbow Minerals Gold, siyah girişimcilerin sahip olduğu, Johannesburg borsasına kayıtlı ilk altın şirketi

¹⁹ Macozoma, 2003: 24-25

²⁰ Southall, 2004b, 324

²¹ Southall, 2004b, 324

unvanını elde eder. Aynı firma ilerleyen dönemlerde ise, ülkenin en büyük madencilik firması olan Anglo American'a ait Anglovaal Mining şirketini 1.77 milyar Rand'lik hisselerini alacağını ilan eder. İlerleyen dönemlerde ARMgold yöneticisi Patrice Motsepe, küçük bir altın firmasının kontrolörlüğünden ülkenin en önemli madencilik firmalarından birisinde %14'lük hisse elde etmeye tefi eder. Bu son anlaşma sonrasında, Motsepe'nin yeni şirketi, dünyadaki 15. büyük altın üreticisi olmanın yanında, siyasi bağlantıları oldukça kuvvetli kimi küçük girişimcileri de hissedarları arasına katarak, madencilik sözleşmesinin gerektirdiği mülkiyet yapısını elde eder. Bu noktada Motsepe'nin, kız kardeşlerinden birisinin Kamu Girişimleri Bakanı ile diğerinin de Cyril Ramaphosa ile evli oluşunun da gösterdiği üzere, oldukça güçlü bağlantılara sahip olduğunu, ayrıca, 2004 yılı itibarıyla NAFCOOC başkanlığı görevini yürüttüğünü belirtmekte fayda var. Aynı dönemlerde bir başka madencilik firması, Gold Fields South Africa, ise hisselerinin %15'ini eski Gauteng eyaleti başkanı Tokyo Sexwale tarafından yönetilen bir başka madencilik firması Mvelaphanda Resources'a satma kararı alır. Mvelaphanda, söz konusu hisseleri satın almak için R2.8 milyar civarında borçlanır. Borca konu olan meblağın 300 milyon Rand'i hisseleri satan firma olan Gold Fields'tan elde edilirken, kalan kısmının 1 milyar Rand'den fazla bir kısmının hisse senedi yayımlamak suretiyle temin edilmesi planlanır.²²

4. Marikana Katliamı ve İşçi Hareketinde Yükseliş

16 Ağustos 2012 tarihinde yaşanan ve 34 maden işçisinin öldürüldüğü, 78'inin de yaralandığı Marikana Katliamı'nı yukarıda aktarılanlar bağlamında düşünmek gerekiyor. Bir başka ifadeyle Marikana Katliamı, Kongre İttifakı'nın apartheid karşıtı mücadelenin yükseliş dönemlerinde dile getirdiği en önemli söylemlerden birisi olan "madenlerin kamulaştırılması" talebinden vazgeçerek, Siyah Ekonomik Güçlendirme kapsamında yaratılan siyah sermayedarların elde ettiği meşruiyetten bağımsız bir şekilde ele alınamaz. Bu durumun en önemli örneklerinden birisini ise, Marikana'daki Lonmin madeninin ortaklarından birisi olan Cyril Ramaphosa oluşturmaktadır. Nitekim, Nelson Mandela'nın çözüm sürecinde Güney Afrika Komünist Partisi genel sekreteri Joe Slovo ile birlikte görüşmeci olarak atadığı üç isimden birisi olmanın yanında, apartheid karşıtı mücadeleyi önemli örgütlerinden biri Ulusal Maden İşçileri Sendikası'nın (NUM) ve Afrika Ulusal Kongresi'nin (ANC) eski yöneticisi olan Ramaphosa, ülkede Siyah Ekonomik Güçlendirme politikalarından en fazla servet elde eden siyah kapitalist ünvanına sahip. Bu noktada Ramaphosa'nın Siyah Ekonomik

²² Southall, 2004b, 324.

Güçlendirme politikalarının simgelerinden sadece birisini oluşturduğunu belirtmek gerekiyor. Aşağıdaki tablo bu durumu gösterir nitelikte:

Tablo 1: ANC'nin Önde Gelen Girişimci Politikacıları

İsim	Şirket
Sakie Macozoma	Stalin Group, Standart Bank, Volkswagen SA, Murray and Roberts, Liso, Investment Vehicle, Safika
Penuell Maduna (eski Madenler ve Enerji ve Adalet Bakanı)	Amabusi, Sasol, Tshwarisano LFB Investment
Popo Molefe (eski North-West Eyalet Bakanı)	Sun International ve Leroko Investment
Valli Moosa (eski Yerel Hükümet ve Çevre İşleri Bakanı)	Sun International ve Leroko Investment
Smuts Ngonyama (eski Eastern Cape Eyalet Başkanı)	Elephant Consortium ve Fishing Industry
Matthews Phosa (eski Mpumalanga Eyalet Başkanı)	BMW, ABSA, KPMG, Ruslyn Mining, Plant Hire
Cyril Ramaphosa (eski Ulusal Maden İşçileri Sendikası -NUM- başkanı ve ANC Genel Sekreteri)	MTN, SABMiller, Standard Bank, Shanduka Investment Co., Alexander Forbes

Kaynak: Masondo, 2007: 76

Ağır silahlar taşıyan polislerin, başta ücretler olmak üzere olumsuz çalışma koşullarına karşı seslerini duyurmak için greve giden maden işçileri üzerine ateş açması sonucunda çok sayıda işçinin katledilmesi ve yaralanması ile sonuçlanan katliam, Sharpeville Katliamı'nın 1960'larda gösterdiği etkinin bir benzerinin ortaya çıkmasına yol açtı; ama tersinden. Bir başka ifadeyle, çok sayıda sosyal bilimci tarafından bir dönüm noktası olarak tanımlanan katliam, apartheid rejiminin içyüzünü gözler önüne seren Sharpeville katliamının tersine, bu defa, apartheid sonrası Güney Afrika'yı kimlik politikalarını zaferi olarak ve kutsayanların argümanlarını yerle yeksan edecek şekilde, bir efsanenin, "mucize"nin, yani apartheid sonrası Güney Afrika'nın iç yüzünü göz önüne serer.²³

²³ Alexander, 2013: 1 – 2; Amandla, 2012: 2

Marikana'da bulunan ve 28 binin üzerinde tam zamanlı işçi istihdam eden²⁴ Lonmin madeninde çalışan işçilerin en önemli talepleri ücretlerin aylık 12500 Rand'e yükseltilmesi olsa da, işçilerin talepleri sadece ücretlere dönük değil. Çalışma koşullarının zorluğu, çalışma süresince kullanılan ağır makinaların yarattığı tahribat da dahil olmak üzere, tehlikeli çalışma koşulları, 12 saatlik mesailer, işyerindeki toz ve kimyasalları içeren kötü hava koşulları, başta tüberküloz olmak üzere yüksek hastalık oranları ücret koşullarının dışındaki şikayetlerden bazıları (Alexander, 2013: 607).

Madende grev başlamadan önce, işçilerin çoğu, kendisini iktidardaki Afrika Ulusal Kongresi'nin sosyal partneri olarak tanımlayan Güney Afrika Sendikalar Kongresi'nin (COSATU) bir bileşeni olan Ulusal Maden İşçileri Sendikası'nın (NUM) üyesidir. Bununla birlikte Lonmin'deki grevlerin başlamasından bu yana, NUM sadece grev karşıtı bir politika izlemekle kalmaz; sürecin bir endüstriyel uzlaşmazlıktan ziyade kriminal bir vaka olarak kabul edilmesi için yoğun efor sarf eder. Nitekim, katliamdan bir gün önce NUM'un bir işyeri temsilcisinin 3 bin işçinin katıldığı bir yürüyüşe açtığı ateş sonucunda 2 işçi ağır bir şekilde yaralanır.²⁵

Katliam sonrası süreçte, Lonmin madeni yönetimi de yaşananları, grev komitesinde her iki sendikadan üyeler de olmasına rağmen NUM ile 1999 yılında NUM'dan ayrılan bir grup sendikacının kurduğu AMCU arasında ortaya çıkan bir sendikal rekabet gibi göstermeye çalışır. Öte yandan maden, katliamın gerçekleşmesinde ve sonrasında grevci işçilerin suçlanmasında önemli roller üstlenir: Hükümet nezdinde grevci işçilerin çalışma ilişkilerini kriminalize etmekle suçlanması için lobi yapmak, katliamı gerçekleştiren özel kuvvetlere güvenlik elemanları aracılığı ile istihbarat sağlamak, şirket bünyesinde özel kuvvetlere ofis temin etmek, 200'den fazla güvenlik kamerasını özel kuvvetlerin hizmetine sunmak bu lojistik desteklerden bazılarıdır.²⁶

Katliamın yaşandığı gün, polis ateşi grevci işçilerin oturduğu esnada başlar ve ateş sonucunda bir kaç saniye içerisinde 20 işçi hayatını kaybeder. Polisin açtığı ateş üzerine işçiler, maden yakınındaki bir tepeye sığınıyorlar; polisin bu tepeyi de taraması sonrasında 14 işçi daha hayatını kaybeder. Yukarıda da ifade edildiği üzere, Lonmin madenindeki grevin başından bu yana gerek NUM gerek Lonmin madeni gerekse de polis, söz konusu olanın endüstriyel bir uzlaşma olmaktan çok kriminal bir vaka olduğu argümanını dile getirmektedir. Nitekim, katliam sonrasında, işçilere otururlarken ateş açmış olmalarına rağmen polis

²⁴ Chinguno, 2013: 8.

²⁵ Alexander, 2013: 608.

²⁶ Alexander, 2013: 608.

yetkilileri kendilerini savunmak için ateş açtığını belirtirken, 270 maden işçisi de diğer işçilerin ölümüne neden olmak suçundan tutuklanır.²⁷

Çalışmanın önceki kısımlarında da ifade edildiği üzere Marikana Katliamı, Sharpeville Katliamı ve Soweto Ayaklanması'nda olduğu üzere, ülkenin iktisadi ve toplumsal yapısı üzerindeki perdenin –ve de ölü toprağının- kalkmasına yol açar. Bunun en önemli göstergelerinden birisi, kuşkusuz, katliam sonrasında, ülkenin önde gelen politik aktörlerinin iç tartışmalarının oldukça sertleşmesinin yanında, yeniden başlayan grevler dalgasıdır. Nitekim, Katliam sonrasında madencilik sektöründe başlayan grevler dalgasının diğer sektörlere yayılması fazla zaman almaz.

19 Ağustos 2012 tarihinde dünyanın en büyük dördüncü altın üreticisi olan Goldfields KDC'nin doğu madenlerinde 12 bin işçi, Lonmin işçilerinin 12500 Rand ücret taleplerine destek vermek için eyleme geçer. Bunu 9 Eylül 2012'de aynı şirketin batıdaki madenlerinde çalışan 15 bin işçinin eylemi izler. Aynı yılın Eylül sonu ile Ekim başı arasında ise, dünyanın üçüncü büyük altın üreticisi olan Anglo Gold Ashanti firmasında çalışan 32 bin işçi aynı talep ile greve giderken, 12 Eylül 2012 ile Ekim başı arasında, dünyanın en büyük platin üreticilerinden birisi olan Implat madeninde grevler patlak verir. İşçilerin bu defaki talebi, 16000 Rand ücrettir. 3 Ekim 2012 sonrasında ise, Kumba's Iron Ore's Sishen madeninde yaklaşık 300 işçi, 15000 ücret talebi ile greve gider. Bunlar dışında, aynı dönemlerde küçük madenlerde bu süre zarfında, sendikalar tarafından değil bağımsız grev komiteleri tarafından örgütlenen çok sayıda grev meydana gelir.²⁸

2013 yılına gelindiğinde, grevler daha da hızlanır. Şubat, Mayıs ve Ekim aylarında işten çıkarmalara karşı büyük grevler meydana yaşanırken, 2013 Mayıs'ında Lonmin madeninde, yerel bir AMCU liderinin öldürülmesi üzerine 2 günlük grev ilan edilir. Haziran 2013'te, Implat madeninde işten çıkarmalara karşı kitlesel grev ilan edilir.²⁹

İlerleyen dönemlerde grevler, iş durdurmalar ya da benzeri eylemler başta otomobil, ulaştırma ve çiftlikler olmak üzere farklı sektörlerle sızar. Güney Afrika ekonomisi açısından oldukça önemli bir sektör olan otomotiv sektöründe iş durdurma eylemleri yaşanırken, kamyoncular greve giderler. Aynı yıl Ekim ayında ise, kapitalist çiftlikler grev ve benzeri eylemlere sahne olur. Nitekim, özellikle kapitalist çiftliklerde yaşanan bu grevler sonrasında

²⁷ Amandla, 2012: 2

²⁸ Alexander, 2013: 609.

²⁹ Alexander, 2013: 610.

COSATU'nun önde gelen yöneticilerinden birisi "Marikana çiftliklere sığırdı" yorumunda bulunur.³⁰

5. Marikana Katliamı ve COSATU'da Kırılmalar

Marikana Katliamı'nın Güney Afrika'nın toplumsal tarihinde önemli bir dönüm noktası olduğu konusunda bir başka gösterge de, Güney Afrika emek hareketi mirası içerisindeki en önemli ayrışma olan "işçici" (Güney Afrika Sendikalar Federasyonu - FOSATU) ve "halkçı" (Güney Afrikalı Sendikalar Kongresi - SACTU) geleneklerin mirası üzerinden yükselen; 1980'ler ve 1990'lar boyunca apartheid karşıtı mücadelenin en önemli örgütlerinden birisini oluşturan COSATU içerisinde yaşanan tartışmalardır. Kuşkusuz bu tartışmanın ANC içerisinde de önemli bir uzantısı vardır. Nitekim, COSATU'nun en önemli sendikalarından birisi olmanın yanında, apartheid karşıtı mücadele döneminde oldukça militan bir mücadele yürüten Ulusal Maden İşçileri Sendikası (NUM), Marikana Katliamı'na karşı oldukça ikircikli bir tutum takınır. Kuşkusuz bu durumda, NUM'un ilk genel sekreteri, ANC'nin eski genel sekreteri, barış görüşmelerinde Nelson Mandela tarafından beyaz yönetim ile görüşmeleri yürütmesi için atanan temsilcilerden birisi olmak gibi sıfatları bulunan Cyril Ramaphosa, Lonmin madenlerinin en büyük sermayedarı olması önemli bir rol oynar. Nitekim, madenin direktörler kurulu üyesi de olan Ramaphosa, grevden sonra şirket yöneticilerine, Mineral Kaynakları Bakanı ile yaptığı bir toplantıda hükümetin olayın bir endüstriyel çatışmadan ziyade kriminal bir eylem olduğu yönünde politika izleyeceklerini belirten bir e-mail gönderir (Alexander, 2013: 613).

Bu durum, apartheid sonrasında uygulamaya konan Siyah Ekonomik Güçlendirme Programı eliyle yaratılan "yurtsever siyah burjuvazi"nin apartheid sonrasında oynadığı rolün yanında, Kongre İttifakı'nın, birinci aşamasında ulusal burjuvazinin de müttefik olarak görüldüğü iki aşamalı devrim stratejisinin vardığı noktanın en çarpıcı göstergelerinden birisini oluşturuyor. Kuşkusuz, Ramaphosa bu konudaki tek örnek değil.

Katliamın, COSATU üzerindeki en önemli etkilerinden birisi COSATU'ya bağlı olan ve katliamdan önce madencilik sektöründeki egemen sendika olan Ulusal Maden İşçileri Sendikasının (NUM) katliam sonrasında önemli bir üye kaybı ile karşı karşıya gelmesi olur.

³⁰ Alexander, 2013: 610.

Kuşkusuz, NUM'dan istifa eden işçilerin en önemli adresi AMCU'dur ve AMCU'nun 2009 yılında 13 bin olan üye sayısı 2012 Kasım'ı itibarıyla 150 bine yükselir.³¹

Katliam, COSATU içerisinde de sert tartışmaların başlamasında da önemli bir rol oynar. Katliam sonrasında, başta apartheid karşıtı mücadele döneminde ve sonrasında militanlığı ile ön plana çıkan bir başka sendika olan Ulusal Metal İşçileri Sendikası (NUMSA) olmak üzere, COSATU içerisinde yer alan kimi sendikalar COSATU'nun Kongre İttifakı'ndan ayrılmasa da daha militan ve bağımsız bir sendikal hat izlemesi gerektiğini yönünde eleştiriler getirmeye başlar.³² Öte yandan 2012 yılında gerçekleştirdiği kongresinde COSATU'nun, Marikana Katliamını, katliamda hayatını kaybeden işçilerin 14 tanesi kendi üyesi olmasına rağmen, katliam olarak değil de trajedi olarak tanımlaması COSATU içerisindeki kırılmanın daha da derinleşmesine yol açar.³³

Nihayetinde, NUMSA'nın, Marikana Katliamı'nı Güney Afrika Komünist Partisi (SACP) ve NUM'dan farklı olarak apartheid sonrası Güney Afrika'da örgütlü işçi sınıfına yönelen ilk katliam olarak tanımlaması başta olmak üzere katliam karşısında takındığı tavır, Güney Afrika emek hareketinin en keskin bölünmelerinden birisi olan işçiler – halkçılar tartışmasının yeniden başlamasının en önemli nedenlerinden birisi olur.³⁴ Bahsi geçen tartışmanın Güney Afrika'da yeniden açılmasının ortaya koyduğu gerçeklik ise, önümüzdeki dönemde Güney Afrika'da ırk – sınıf ve kapitalist gelişme süreci arasındaki ilişkilerin yeniden tartışılmaya başlanacağıdır. Nitekim, Güney Afrika'nın kapitalist gelişme sürecinde ırk ile sınıfın ilişkisine dair yapılan analizler, Güney Afrika'daki politik taraflaşmaların en önemli belirleyicilerinden birisi olagelmıştır. Bahsi geçen tartışmada, Kongre İttifakı'nın ezici çoğunluğu da dahil olmak üzere, Güney Afrika kapitalizminin doğuşu itibarıyla ırk ayrımcılığını ile iç içe geçtiğini ve ırk ayrımcılığının kapitalist gelişme süreci için her daim işlevsel olduğunu vurgulayan yaklaşımlar, ırkçılıkla mücadelede mücadelenin ulusal boyutuna vurgu yapagelmıştır. Bu kesimler, Güney Afrika'da ırk ayrımcılığı ile mücadelenin, birinci aşamasında ulusal bağımsızlığın kazanıldığı, dolayısıyla ulusal burjuvazinin de sürecin doğal bir aktörü olarak kabul edildiği iki aşamalı “ulusal demokratik devrim” nosyonu üzerinden hareket etmiştir. Bu perspektifin doğal sonucu da, militan emek hareketinin Kongre İttifakı'na bağımlı bir şekilde davranmasıdır. Ancak, aşamalı devrim fikrinin en önemli müttefiki olan Sovyetler Birliği'nin çözüldüğü, ulusal burjuvazinin ve Siyah Ekonomik Güçlendirme vb.

³¹ Chinguno, 2013: 18

³² Amandla, 2012: 3

³³ Alexander, 2013: 615

³⁴ Alexander, 2013: 616

Politikalar ile ülkedeki yerleşik burjuvazi ile eklemlendiği 1990'lı yıllar, bahsi geçen iki aşamalı devrim stratejisinin, sosyalizme yönelmek olan ikinci aşamasının ortadan kalkmasını da beraberinde getirmiştir. Bu durum, bugünkü Güney Afrika'nın açıklanmasında oldukça önemli bir noktayı ifade etmektedir.

Güney Afrika bağlamında ırk – sınıf ve kapitalist gelişme ilişkisi tartışmasında var olan diğer pozisyon ise, ırk ayrımcılığının kapitalist üretim ilişkileri için işlevselliğinin, sermaye birikimi sürecini hangi aşamasında olunduğuna bağlı olduğunu altını çizer. Dolayısıyla bu yaklaşım, ırk ayrımcılığının kapitalist üretim ilişkileri ve sermaye açısından her daim işlevsel olduğu fikrini reddederek özellikle 1970'lerden itibaren apartheid karşıtı mücadelenin sınıfsal saiklerle yürütülmesi gerektiğinin altını çizer. Bu argümanın vardığı sonuç ise, emek hareketinin ulusal özgürlük hareketine eleştirel bir mesafede durması; ulusal burjuvazi gibi kavramlarla arasına mesafe koyması gerektiği argümanıdır.³⁵

6. Marikana Katliamı Sonrasında Yeni Bir Aktör: Ekonomik Özgürlük Savaşçıları

Güney Afrika'da gerek politik yapı içerisindeki şekillenmeleri göstermesi açısından gerekse ırk – sınıf ve kapitalist gelişme süreci arasındaki ilişkilerin yeniden başlayacağını göstermesi açısından önem taşıyan bir başka gelişme ise, 8 Ekim 2013 tarihinde Ekonomik Özgürlük Savaşçıları isimli partinin kuruluşudur. Liderliğini, Afrika Ulusal Kongresi Gençlik Ligi (ANCYL) eski başkanı Julius Malema'nın yaptığı, apartheid ve beyaz egemenliğinin 1994 sonrası süreçte de devam ettiğini vurgulayan, Kongre İttifakı'nı kolonyalistlerle işbirliği yapmakla itham eden ve kimi siyah sermayedarlarla birlikte siyah gençlik içerisinde önemli bir kitle desteğine sahip olan EFF, Marksist Leninist Gelenek ile Fanonist okulun bir karması olduğu argümanına yaslanıyor.³⁶ Kuruluşu, Marikana'da gerçekleşen EFF'nin programının belirleyici öğeleri ise şu şekilde özetlenebilir:

- Toprağın, madenlerin, stratejik sektörlerin ve bankaların kamusallaştırılması,
- İhale süreçlerinden arındırılmış bir hükümet yapısı
- Parasız ve nitelikli eğitim ve sağlık
- Kamusallığı ön plana çıkaran istihdam politikaları ve asgari ücret
- Afrikalıların ekonomik durumlarını düzelterek kapsamlı ekonomik programlar

³⁵ Bahsi geçen tartışmalar için bkz. Legassick, 2003; Pillay, 2008.

³⁶ Alexander, 2013; Ayrıca bkz.: <http://effighters.org.za/documents/economic-freedom-fighters-founding-manifesto/>; <http://effighters.org.za/documents/constitution/>

- Açık, şeffaf, hesap verebilir ve yozlaşmaya dayalı olmayan bir hükümet yapısı.³⁷

Bununla birlikte EFF'nin, pratiğinde kapitalizmden çok yabancı sermaye ve tekelci sermayeyi hedefine koyduğunun vurgulanmasında da fayda var.³⁸ Öte yandan, siyasetini daha çok kolonyalizmin ya da beyaz egemenliğinin apartheid sonrası süreçte de sürdüğü argümanı üzerinden kurgulayan EFF'ye ilişkin; umudunu kaybetmiş genç kitleleri radikalleştirmeye dönük bir retorik kurmak, geçmişte Siyah Ekonomik Güçlendirme programından faydalanmış ama başarılı olamamış belirli bir sermaye grubunun taleplerinin takipçisi olmak, “beyaz egemenliği” söylemini masaya sürerek, ülkeyi beyazların neredeyse bütün mülklerine el konan Zimbabwe haline getirme riskiyle karşı karşıya bırakmak gibi eleştirilerin geldiğini belirtmek gerekiyor.³⁹

Sonuç

Marikana Katliamı'nın ve sonrasında ortaya çıkan gelişmelerin Güney Afrika'nın özgün ve ırk ayrımcılığı ile iç içe geçmiş kapitalist gelişme süreci açısından yeni bir dönüm noktası oluşturduğu konusunda Güney Afrika üzerine çalışan hiç bir sosyal bilimcinin şüphesi bulunmuyor. Öte yandan, ülkenin iktisadi ve sosyal gelişimine müdahil olan yeni aktörleri doğuran, eski aktörler arasında çatışmalar ya da farklılaşmalar yaratan katliamın, sorgulanmasına yol açacağı en önemli şeyin apartheid sonrasında kurulan Yeni Güney Afrika'nın ekonomik ve sosyal yapısı olacağı aşikar. Kongre İttifak'ının iki aşamalı devrim teorisinin bozunuma uğramış bir versiyonunu yansıtan bugünkü Güney Afrika, siyah bir orta sınıf yaratma söylemine yaslansa da siyah bir burjuvazi yaratılmasına hizmet eden, Siyah Ekonomik Güçlendirme programı altında, siyah sınıfın kendi içerisindeki sınıfsal tabakalaşmaya da şahit oluyor. Bu tabakalaşmada, ülkenin nüfusunun ezici çoğunluğunu oluşturan siyah halkın, büyük ölçüde apartheid öncesi koşullarda yaşamaya devam etmesi ise, yaşanan sürecin meşruiyetinin sorgulanmasının en önemli zeminini oluşturuyor. Bu süreç ulusal olana, sınıfsal olana ya da ikisi arasındaki ilişkiye ilişkin, Güney Afrika bağlamında oldukça eski olduğu söylenebilecek olan bir tartışmanın gündemin daha üst sıralarında yer bulmasının da en önemli zeminini oluşturuyor.

³⁷ Bu konuda bkz.: <http://www.amandla.org.za/amandla-magazine/current-issue/1828-where-is-the-eff-a-brief-account-of-the-effs-existence-thus-far>

³⁸ Alexander, 2013: 616

³⁹ Bu konuda bkz.: <http://www.amandla.org.za/amandla-magazine/136-amandla-issue-32/1802-eff-and-the-left-by-benjamin-fogel>

- Alexander, P. (2013) *Marikana, Turning Point in South African History*, *Review of African Political Economy*, 40: 138 (605–619).
- Amandla (2012) “What the Fuck”, Issue No: 26 – 27, 2 - 3.
- Beinart, William (2001) *Twentieth-Century South Africa*, New York: Oxford University.
- Culverson, D. R. (1999) *Contesting Anti Apartheid U.S. Activism 1960-1987*, Colorado: Westview.
- Chrispen, C. (2013) “Marikana and Post Apartheid Workplace Order”, Society, Work and Development Institute Working Paper:1, Johannesburg: University of Witwatersrand.
- Lulat, Y.G-M (2008) *United States relations with South Africa : A Critical Overview from the Colonial Period to the Present*, New York : Peter Lang.
- Mokoena, K.(1993) *South Africa and the United States: A Declassified History*, New York: The New York.
- Clercq, F. (1979) "Apartheid and the Organised Labour Movement", *Review of African Political Economy*, 14: 69-77.
- Davies, R.(1979) "Capital Restructuring and the Modification of the Racial Division of Labour in South Africa" *Journal of Southern African Studies*, 5(2):181-198.
- Legassick, M. (2003) "Armed Struggle in South Africa: Consequences of a Strategy Debate", *Journal of Contemporary African Studies*, 21(2): 285-302.
- MacDonald, M. (1996) "Power Politics in the New South Africa", *Journal of Southern African Studies*, 22(2): 221-233.
- Macozoma S. (2003) “From a Theory of Revolution to the Management of a Fragile State”, Everatt D. ve V. Maphai (der.), *The Real State of the Nation South Africa After 1990* içinde, Johannesburg: Interfund, 11 – 31.
- Masondo, D. (2007) "Capitalism and Racist Forms of Political Domination", *Africanus Magazine*, 37(2): 66-80. .
- Pillay, D. (2008) “COSATU, the SACP and the ANC post-Polokwane: Looking Left but Does It Feel Right?”, *Labour, Capital and Society*, 41(2): 5-37.
- Rogers, Barbara (1976) *White Wealth and Black Poverty*, London: Greenwood.
- Southall, R. (2003) “State of the Party Politics: Struggles within the Tripartite Alliance and the Decline of Opposition”, J. Daniel, A. Habib, R. Southall (ed.) *State of the Nation South Africa 2003-2004* içinde, Cape Town: HSRC, 53-78.
- Southall, R. (2004b) "The ANC& Black Capitalism in South Africa", *Review of African Political Economy* , Two Cheers? South African Democracy's First Decade, 31(100): 313-328.

- Southall, R. (2007a) “Ten Propositions about Black Economic Empowerment in South Africa”, Buhlungu S., J.Daniel, R.Southall, J.Lutchman (der.), State of the Nation içinde *Review of African Political Economy*, 34 (111) 67-84.
- Seidman, A. ve N. Seidman (1978) *South Africa and U.S. Multinational Corporations*, Westport: Lawrence Hill.
- Tören, T. (2013) ““Apartheid Sonrası Güney Afrika: Ulusal Demokratik Devrim” ve Siyah Sermaye İnşası” , Praksis, Sayı 32”
- Tören, T. (2014) “Apartheid Sonrası Güney Afrika: Kürt Sorununa Yanlış Model, Praksis, Sayı 33”
- Economic Freedom Fighters (EFF) (2013) “Economic freedom fighters founding manifesto”, <http://effighters.org.za/documents/economic-freedom-fighters-founding-manifesto/>, Erişim tarihi: 20 Ağustos 2014.
- Economic Freedom Fighters (EFF) (2013) “Constitution” , <http://effighters.org.za/documents/constitution/>, Erişim Tarihi: 15 Ağustos 2014.
- Fogel, B. (2013) “EFF and the Left” , <http://www.amandla.org.za/amandla-magazine/136-amandla-issue-32/1802-eff-and-the-left-by-benjamin-fogel>, Erişim tarihi: 10 Ağustos 2014.
- Amandla (2013) “Where is the EFF?: A brief account of the EFF’s existence thus far” , <http://www.amandla.org.za/amandla-magazine/current-issue/1828-where-is-the-eff-a-brief-account-of-the-effs-existence-thus-far>, Erişim tarihi: 10 Ağustos 2014.